

Prosjektrapport

«Utdanning til praksis – praksis til utdanning»

Utvikling av samarbeid mellom høgskole og praksisfelt, med spesielt fokus på praksisstudiet i første studieår for sosionomstudenter

Et samarbeidsprosjekt mellom
Høgskolen i Sør-Trøndelag og NAV Kristiansund
2012 – 2014

Ann Kristin Alseth, Lise Dalby, Per Ola Harstad, Marie Florence Moufack,
Kari RøkkumWinje

Forord

Denne rapporten er resultat av et samarbeidsprosjekt mellom Høgskolen i Sør-Trøndelag, Program for sosionomutdanning og NAV Kristiansund, 2012-2014. Samarbeidet har hatt fokus på nettopp nødvendigheten av *samarbeid* mellom de to læringsarenaene for utvikling av en god utdanning. Prosjektet omhandler to områder. Praksisstudiet 1.året på bachelorutdanningen og utvikling av et etter/videreutdanningstilbud i forhold til arbeidslivskunnskap.

Alle forfattere er ansvarlige for rapporten, mens Lise Dalby har hatt ansvaret for å binde rapporten sammen. Når det gjelder del I, praksisstudiet har Per Ola Harstad og Kari Røkkum Winje skrevet om erfaringene fra NAV Kristiansund, mens Marie Florence Moufack og Lise Dalby har skrevet om erfaringene fra Høgskolen i Sør-Trøndelag. Ann Kristin Alseth presenterer del II, om arbeidet med utvikling av et etter/videreutdanningstilbud i arbeidslivskunnskap.

Ann Kristin Alseth, Lise Dalby og Marie Florence Moufack er høgskolelektorer ved Høgskolen i Sør-Trøndelag

Per Ola Harstad og Kari Røkkum Winje er ansatt som rådgivere ved NAV Kristiansund og har hatt ansvaret for tilrettelegging av studentpraksis ved kontoret.

Innledning.....	3
Del I - Utvikling av samarbeid mellom praksisplass og høyskole.....	5
1.1 Praksisstudiet	6
1.2. NAV Kristiansund.....	6
1.3 Fase 1 – Forberedelsesfasen	7
1.3.1 Skolens forberedelser	7
1.3.2. NAV Kristiansund - forberedelser	14
1.4. Fase 2 – Praksisfasen.....	16
1.4.1. Praksisplassen	16
1.4.2. Skolen	21
1.5. Fase 3 - Etterarbeidsfasen.....	23
1.5.1 Skolen	23
1.5.2. NAV Kristiansund.....	25
1.6. Oppsummering.....	26
1.7. Veien videre	28
Del II - Utforske muligheten for et nytt etter – og videreutdanningstilbud	31
2.1 Bakgrunn forprosjekt.....	31
2.2 Hva er gjort?	33
2.3 Nytt videreutdanningstilbud - Inkludering, kvalifisering og relasjonsbygging for et inkluderende arbeidsliv	34
2.4 Oppsummering.....	36
3. 1 Veien videre – godt lagspill.....	36
Litteratur.....	38

Innledning

Som det fremgår av St.melding 13(2011-2012), Utdanning for velferd, er praksisfeltet en viktig og nødvendig læringsarena for mange profesjonsutdanninger. Sosionomutdanningen ved Høgskolen i Sør-Trøndelag har i mange år hatt et praksisstudium i første studieår. Dette praksisstudiet ansees som viktig av flere grunner. Sosionomstudiet er på mange måter en «dannelsesreise» hvor den teoretiske kunnskapen skal omsettes i praktisk handling som kan bidra til endring og til det beste for brukerne. Gode rollemodeller i praksisstudiet er viktige i denne dannelsesreisen. I tillegg kommer mange av våre studenter direkte fra videregående skole og har begrenset arbeidserfaring. Praksisstudiet er av den grunn viktig for å bli kjente med yrkeslivet og sosionomens arbeidsfelt. Sist, men ikke minst bidrar praksisstudiet til å forstå den teoretiske kunnskapen som formidles fra skolen.

Velferdstjenestene og praksisfeltet er i stadig endring. Dette stiller også krav til studiet slik at studentene får en kompetanse som samsvarer med utfordringer de vil møte i arbeidslivet. Å utvikle og skape et godt praksisstudium er avhengig av at alle involverte deltar. Studenter, lærere og veiledere må i fellesskap finne frem til gode grep, på samme måte som sosialarbeider og bruker må samarbeide for å skape endring i en vanskelig livssituasjon.

Praksisstudiet i 1.klasse slik det fremstår i dag, hvor offentlig sektor er hovedområdet, ble første gang gjennomført vår 2013. Etter første gjennomføring kom reaksjonene fra praksisfeltet, som i liten grad var involvert i høgskolens revisjonsarbeid på studieplanarbeidet og praksisstudiet. Tilbakemeldingene var flere. Praksisstudiet var for langt (5 uker) og det var uklart hva studentene skulle gjøre av aktiviteter og oppgaver. I tillegg var det uklare forventninger fra skolens side til veileder og praksisplass. Det ble for arbeidskrevende. Skolen

erfarte store utfordringer knyttet til anskaffelse av praksisplasser. Det var heller ingen løsning i første omgang å forkorte eller fjerne praksisstudiet. Til det er praksisstudiet for verdifullt. Samtidig var det tydelig at noe måtte gjøres. NAV Kristiansund har erfaringer med studenter i praksis over flere år og ser det som et viktig bidrag i læring og utvikling på egen arbeidsplass. De ønsket samarbeid med skolen for utvikling av praksisstudiet, hvor deres erfaringer var sammenfallende med tilbakemeldinger som skolen også hadde fått fra andre praksisplasser. Dette var bakgrunnen for at NAV Kristiansund og Høgskolen i Sør-Trøndelag i 2013 søkte ¹samarbeidsmidler øremerket for samarbeid mellom praksisfeltet og høgskolesektoren til prosjektet «*Utdanning til praksis – praksis til utdanning. Samarbeidsprosjekt mellom høyskole, lokalt NAV-kontor og lokalsamfunn*».

Prosjektet hadde to målsettinger. Den ene målsettingen «*Utvikling av samarbeid mellom praksisplass og høyskole*», har hatt fokus på praksisstudiet i 1.studieår, hvor vi ønsket en bedre kvalitet på studiet i tillegg til en kompetanseheving blant ansatte både på praksissted og ved utdanningen. Knyttet til NAV var det også et klart behov både i NAV og på sosionomutdanningen for å styrke kunnskapen om arbeidsliv, arbeidsmarked og lokalsamfunnet som en ressurs. Målsetting to ble derfor et forprosjekt for å «*Utforske muligheten for et nytt etter – og videreutdanningstilbud*» på dette området.

Rapporten bygger på erfaringer fra samarbeidet mellom HiST og NAV Kristiansund 2012-2014. De gode erfaringene fra praksisstudiet i prosjektet 2013, ble implementert til hele kullet vår 2014. Studenter og veiledere fra andre praksissteder evaluerte praksisstudiet for 1.klasse vår 2014, som det derfor også refereres til i denne rapporten.

¹ Samarbeidsmidlene skulle gå "til prosjekter/særskilte tiltak som har til hensikt å fremme samarbeid mellom høgskolene og praksisstedene, både i spesialisthelsetjenesten og primærhelsetjenesten." og midlene skulle "brukes til prosjekter/tiltak innen alle helse- og sosialfagligutdanninger" og være "fellesprosjekter mellom høgskolene og praksisstedene, spesielt i relasjon til praksisundervisning, forsknings- og utviklingsarbeid. (Caspersen 2011 s.7)

Rapporten har to deler. Del I omhandler selve praksisstudiet. Her presenteres kort praksisstudiet i 1.klasse ved sosionomutdanningen ved Høgskolen i Sør-Trøndelag. Deretter følger erfaringer i forhold til utvikling av dette studiet, fremstilt gjennom tre faser. Fase en, *forberedelsesfasen*, har fokus på arbeidet som gjøres både fra skolens side, herunder rekruttering av praksisplasser og den faglige forberedelsen av studentene og de forberedelser som gjøres på praksisstedet før studentene kommer. Fase to, *praksisfasen*, beskriver praksisstedets oppgaver og aktiviteter i forhold til studentene og skolens aktiviteter rettet mot studenter og praksisplass. Fase tre, *etterarbeidsfasen*, omhandler skolens tilrettelegging av undervisningsopplegg for bruk av studentenes erfaringer fra praksis. I tillegg det etterarbeid som gjøres ved praksisstedet når praksisfasen er avsluttet. Både praksissted og skole har hatt nært samarbeid med studentene underveis, hvor vi også har hatt evalueringer. Dette vil også bli presentert i de ulike fasene. I del II presenteres det arbeidet som ble gjort i forhold til målsetting 2, forprosjektet til en ny videreutdanning.

Del I - Utvikling av samarbeid mellom praksisplass og høyskole

Som nevnt innledningsvis er praksisfeltet en viktig og nødvendig læringsarena for mange av profesjonsutdanningene. Godt samarbeid mellom høyskole og praksisfelt er nødvendig både for en god utvikling av utdanningens innhold og for å kunne tilrettelegge for god læring på praksisplassen. Mye peker i retning av at samarbeidet mellom utdanning og praksis må forsterkes betraktelig i årene som kommer, jamfør blant annet utfordringene vi ser knyttet til å skaffe gode og relevante praksisplasser. De store reformene i velferdssektoren i Norge i de senere år tilsier det samme.

Samarbeid handler om at to eller flere parter har noe felles som de arbeider sammen om. I denne sammenheng handler det om praksisstudiet i 1.klasse på sosionomutdanningen som fellesprosjekt. Ballo m.fl. (2014), skiller mellom

samarbeid og samhandling. Samarbeid omhandler administrative og forvaltningsmessige gjøremål, mens samhandling har fokus på den faglige oppgaven og defineres som «jeg har rett til å bruke av andres tid *for å arbeide sammen om en felles oppgave*» (ibid s.21). I vårt prosjekt var vi avhengig av *god samhandling* for utvikling av praksisstudiet. Vi erfarte at samhandlingen i vårt samarbeid var både energigivende, motiverende og stimulerende. Når vi hadde slike positive opplevelser av dette arbeidsfellesskapet, handler det om gjensidig respekt og tillit hvor alles kompetanse og erfaring var nødvendig i dette fellesprosjektet.

1.1 Praksisstudiet

Praksisstudiet i 1.klasse på sosionomutdanningen ved Høgskolen i Sør-Trøndelag inngår som et *arbeidskrav* i emnet «Sosialt arbeid i velferdsstaten» på 30 studiepoeng, hvor hovedfokus er offentlig sektor, spesielt NAV. Det er en gruppepraksis, som innebærer at det er fra 2-6 studenter på samme praksissted, med en varighet på 5 uker. Når vi har valgt gruppepraksis i 1.klasse, er det flere grunner til det. For det første: med flere studenter på samme praksissted, har vi behov for færre praksissteder. Dernest kan studentene bruke medstudenter og gruppa som en viktig kilde for læring. At de er flere på samme sted, betyr også støtte og trygghet i en sårbar studentrolle. Alle studentene har en kontaktlærer fra skolen som følger dem opp gjennom praksisfasen og som også er kontaktleddet mellom skole og veileder. Det er kontaktlæreren som også gjennomfører besøk på praksisplassen. Læringsutbyttene for emnet er overordnet for begge læringsarenaer, både det som foregår på skolen og i praksisfeltet. En av utfordringene for oss som lærere og veiledere er å tilrettelegge for oppgaver og aktiviteter som støtter opp om læringsutbyttene.

1.2. NAV Kristiansund

Til tross for inngåtte samarbeidsavtaler på fylkesnivå i Møre og Romsdal, har det generelt vært lite oppmerksomhet på tilrettelegging for studentpraksis ved

NAV-kontorene i fylket. NAV Kristiansund har vært et av unntakene i denne sammenheng. Som en viktig lokal velferdsaktør i kommunen, har ledelse og enkeltansatte ved NAV Kristiansund vært bevisste på viktigheten av å utvikle kontakten med utdanningene. Det har vært viktig å stille kontoret til rådighet som læringsarena for fremtidige sosialarbeidere. Kontoret har tatt imot studenter både fra Høgskolen i Volda og Sør-Trøndelag de siste årene.

NAV Kristiansund har 60 ansatte og er organisert i tre avdelinger. Kontoret er teamorganisert på ulike satsingsområder og har blant annet etablert team knyttet til områdene flyktninger, sykefraværsoppfølging, ungdom, barnefamilier, kvalifiseringsprogrammet og mottak. Når det gjelder ansvaret for organisering av studentpraksis, er denne oppgaven delt mellom to ansatte. De rekrutterer veiledere fra de ulike teamene og bistår disse i forhold til hjelp og støtte underveis i rollen som veileder. Disse er også kontaktleddet mellom skole og praksissted.

1.3 Fase 1 – Forberedelsesfasen

1.3.1 Skolens forberedelser

1.3.1.1 Rekruttering av praksisplasser

En viktig del av arbeidet knyttet til praksisstudiet omhandler anskaffelse av praksisplasser. Ansatte på ulike nivå i organisasjonen er involvert i dette og samarbeider tett i arbeidet med å skaffe til veie det nødvendige antall praksisplasser på de ulike utdanningene. Arbeidet starter flere måneder før selve praksisfasen. Søknadsprosessen til kommunene starter hvert år med en forespørsel fra skolen til kommunene/andre praksisplasser om praksisplasser. Her er tett kontakt med aktuelle praksisplasser og praksisfeltet og er generelt svært viktig i arbeidet med anskaffelse av et tilstrekkelig antall praksisplasser.

HiST har samarbeidsavtaler med mange kommuner og praksisplasser samt fylkeskontoret i NAV Sør-Trøndelag. Samarbeidsavtalene er ikke bindende, men ansees som intensjonsavtaler knyttet til studenter i praksis. Det betyr at skolen aldri vet *hvor mange* praksisplasser de kan forvente å få og heller ikke *hvilke* praksisplasser som kan ta i mot studenter gjeldende år

HiST har en slik samarbeidsavtale med Trondheim kommune. I denne kommunen er det etablert kontaktpersoner for praksisstudier, som er bindeleddet mellom skole og kommune når det gjelder praksis. I tillegg er det etablert faste samarbeidsmøter mellom skolen og kommunen. At det foreligger en samarbeidsavtale, at det er faste kontaktpersoner og etablerte samarbeidsmøter gjør arbeidet med anskaffelse av praksisplasser svært mye enklere. Det er etablert en struktur for samarbeid. Det ble innledningsvis nevnt at skolen i 2013 endret praksisstudiet i 1.klasse, og at dette medførte utfordringer. Fra Trondheim kommunes side ble det reist mange spørsmål knyttet til form, innhold og lengde på praksisstudiet. Det ble også stilt spørsmål til hvorfor kommunen ikke var involvert i selve endringsprosessen, når det i samarbeidsavtalen tydelig fremgikk involvering av praksisfeltet i slike prosesser. Noen uker før praksisfasens oppstart vår 2013, var vi langt fra å nå målet om praksisplasser til hele kullet. Dette resulterte i flere møter med Trondheim kommune, for å finne en måte å komme seg videre på. Skolen inviterte også andre kommuner og praksisplasser til samarbeidsmøter, hvor siktemålet var å fremskaffe gode praksisplasser.

Gjennom disse møtene spilte NAV Kristiansund en viktig rolle. I møter med kommuner i Sør-Trøndelag ble NAV Kristiansund invitert til å dele sine erfaringer knyttet til førstegangspraksis. Prosjektsamarbeidet mellom NAV Kristiansund og HiST hadde resultert i mange gode grep, som kunne være nyttige i forhold til de utfordringer som kommunene hadde formidlet tilbake til skolen. Der flere så begrensninger, så NAV Kristiansund muligheter. Deres entusiasme smittet i forsamlingen, som lot seg begeistre av erfaringen fra

Kristiansund. NAV Kristiansund ble et «utstillingsvindu» til et godt og vellykket praksisstudium både for studenter, men også praksisplasser og veiledere. Representanter fra ulike kommuner og praksisplasser reflekterte over hvordan de kunne tilpasse erfaringene fra NAV Kristiansund til eget arbeidssted.

1.3.2.2 Veilederseminar

Prosjektet har hatt fokus på utvikling av samarbeid, hvor NAV Kristiansund har vært tydelige på viktigheten av både anerkjennelse og respekt for det arbeidet som praksisplass og veiledere gjør i praksisstudiet. Dette er viktig knyttet til samarbeid. Tidligere år har skolen også arrangert veilederseminar som forberedelse til studentpraksis i forkant av praksisstudiet, med skolen som arena. Det har vært varierende oppmøte. Vår 2014 ble seminaret flyttet utenfor skolen. Programmet for seminaret var søkt sammensatt slik at veilederne fikk en forståelse av hvorfor skolen hadde endret praksisstudiet og samtidig fikk relevante tips og tiltak i jobben som studentveileder.

Et innlegg presenterte nyere forskning på studentpraksis. Her ble det blant annet trukket frem at utvidelse av praksisperioden i profesjonsutdanninger er økende og nødvendig, noe den internasjonale litteraturen er opptatt av (Mathews m.fl.2014). Dette støtter opp om skolens utvidelse av praksisstudiet i offentlig sektor. Et innlegg var knyttet til evidensbasert praksis og forestillinger om kunnskap. Her ble det blant annet trukket frem viktigheten av å kartlegge kompetanse på arbeidsplassen for en mest effektiv arbeidshverdag. NAV Kristiansund delte sine erfaringer om hvordan de hadde organisert studenter i praksis og erfaringer de hadde. Dette ble godt mottatt av veilederne, som gjennom dette fikk en form for «oppskrift» på hvordan det blant annet kunne organiseres. Arbeidsboka² til bruk for studenter og veiledere ble også presentert.

NAV Kristiansund var tydelige på at det krever en del arbeid for å motivere veiledere til å ta imot studenter. Studenter i praksis krever en ekstra innsats, og

² Arbeidsboka er et verktøy for både studenter og veiledere. Se s. 12 for nærmere detaljer

det kommer ofte i tillegg til de ordinære arbeidsoppgavene. Veiledere signaliserte også behovet for at de også «får noe tilbake». Alle veiledere var invitert til dette seminaret, men langt fra alle kom. Flertallet var fra Trondheim og nabokommunene, mens de som hadde lang vei/behov for overnatting ikke var påmeldt. For å motivere også disse til deltakelse var NAV Kristiansund tydelige på at det var rimelig at skolen dekker slike utgifter, så lenge det ikke følger økonomiske ressurser med studenter i praksis. Tilbud om faglig «påfyll» var også etterspurt. Det ble understreket viktigheten av at skolen støtter opp om praksis og motiverer veiledere.

1.3.1.2 Faglige forberedelser av studentene

Å forberede seg handler om å innstille seg på det som skal skje. I individuelt sosialt arbeid vektlegger eksempelvis Shulman (2003) betydningen av forberedelse for å bygge empati i møte med brukeren. Å forberede seg til praksis handler om å innstille seg på det som skal skje ute i praksisfeltet, hvor en av utfordringene er å se sammenhengen mellom den teoretiske kunnskapen formidlet på skolen, omsatt i praktisk handling i praksisfeltet. Læringsutbyttene i studieplanen er retningsgivende for innhold og pensum på studiet, og er dermed retningsgivende for praksisstudiet også. På skolen har de eksempelvis forelesning om NAV og organisasjonsmodeller. I praksisstudiet kan det handle om å finne ut hvordan NAV er organisert i kommunen og hvorfor denne modellen er valgt. I utøvelsen av sosialt arbeid anvendes kunnskap og ferdigheter i praktiske handlinger. Når studentene skal ut i et praksisstudium, er det viktig at de har en basis av relevant kunnskap og ferdigheter, som de i neste omgang kan observere, gjenkjenne og reflektere over.

Som nevnt innledningsvis, er det flere områder i forhold til praksisstudiet første året ved Program for sosionomutdanning, som bør forbedres. Et av dem var uklarheter om hva studentene skulle gjøre av oppgaver og aktiviteter i de fem ukene praksisfasen varte. Praksisutfordringen var derfor fra skolens side å bli

tydeligere og mer konkret på dette. Flere praksisplasser mente at praksisperioden var for lang når de skulle ha flere studenter og at det derfor ble for mye arbeid. Utfordring nummer to var derfor å legge til rette for at arbeidsbelastningen på veileder og andre ansatte ikke ble så stor. Her følger en beskrivelse av hva vi gjorde i forhold til disse utfordringene og erfaringer med dette.

Utfordring 1: Oppgaver og aktiviteter

I praksisstudiet i 1.klasse lærer de ikke gjennom øvelse på reelle arbeidssituasjoner, det gjør de først i tredje studieår. I praksis i første klasse må de ta i bruk andre læringsteknikker. Spørsmålene ble da: Hvilke oppgaver og aktiviteter skulle de ha i praksisstudiet i 1.klasse og hvordan skulle de lære? Det tidligere praksisstudiet i offentlig forvaltning (2 uker), ble omtalt som observasjonspraksis, og dette ble også videreført til det nye praksisstudiet. Spørsmålet mange stilte seg var da; skulle studentene «gå rundt å observere» i 5 uker? Ved praksisstudiet vår 2013, var det fortsatt uklart fra skolens side i forhold til disse spørsmålene, hvor vi fra NAV Kristiansund ble utfordret til å konkretisere noe av det, blant annet observasjon av samtaler med brukere. Hva skulle observeres og hvordan skulle de gjøre det? Det resulterte i blant annet bruk av et observasjons- og refleksjonsskjema som et verktøy både for studentene og veiledere. Tanken var at dette skulle hjelpe studentene til å bli mer konkrete i forhold til *hva* de ønsket å fokusere på og i neste omgang at refleksjonene i etterkant kunne brukes i veiledningen. Dette fikk vi positive tilbakemeldinger på, både fra studenter og veiledere. Samtidig formidlet studentene behovet for mer opplæring og undervisning om observasjon. Ved forberedelse til praksis vår 2014 ble dette forsterket i undervisningen.

På bakgrunn av erfaringer vår 2013, startet vi opp samarbeidet om å konkretisere oppgaver og aktiviteter som studentene kunne gjøre. Ved forberedelsene til vår 2014 gikk vi mer systematisk til verks. For å illustrere

hvordan vi gikk frem: vi tok utgangspunkt i et av læringsutbyttene i studieplanen, som beskrives slik: *studenten kan redegjøre for brukerperspektiv, brukermedvirkning og empowerment* (Studieplanen HSAR 1004, 2014) Studentene fikk undervisning i ulike fag som stats- og kommunalkunnskap, sosiologi og sosialt arbeid som belyste disse begrepene i forberedelsesfasen på skolen. Det neste spørsmålet ble da hva studentene kunne gjøre av oppgaver og aktiviteter i praksis i forhold til dette læringsutbyttet. Hvordan kunne de lære noe om disse begrepene når de ikke skulle øve i reelle arbeidssituasjoner? De kunne observere andres praksis, de kunne også lese dokumenter, intervju andre, reflektere sammen etc. Vi tok for oss de ulike læringsutbyttene og forsøkte å konkretisere aktuelle aktiviteter og oppgaver relatert til disse. Dette avstedkom ideen om en *arbeidsbok* for praksisstudiet, som i neste omgang ble en realitet. I boka satte vi eksempelvis inn tre oppgaver i forhold til læringsutbyttet *kan redegjøre for brukerperspektiv, brukermedvirkning og empowerment*

- *Hva forstår du med disse begrepene?*
- *Undersøk hva en sosialarbeider på praksisplassen forstår med disse begrepene*
- *Undersøk om og på hvilken måte brukermedvirkning «kommer til syne» i praksisplassens mandat på ulike nivå?*

Boka ble utarbeidet i nært samarbeid mellom skole, NAV Kristiansund og studenter. I tillegg fikk vi ideer og innspill fra veiledere ved andre praksisplasser også. Samarbeidet var viktig for å komme frem til oppgaver som var gjennomførbare på praksisplassen og som, sett fra studentens perspektiv også ble vurdert som gode i forhold til det de skulle lære noe om. Boka er organisert slik at den tydeliggjør sammenhengen mellom læringsutbytter i studieplanen og konkrete aktiviteter i praksis. Her finnes også ulike verktøy som studenter og veiledere kan benytte underveis både i forhold til aktiviteter og i veiledning, blant annet er observasjons- og refleksjonsskjema tatt inn her. Bakerst i boka er

det også et evalueringsskjema for veiledere. Arbeidsboka ble prøvd ut på hele kullet vår 2014.

Utfordring 2: Arbeidsbelastning på veiledere/praksis plass

Fra praksisfeltet generelt hadde vi fått tilbakemeldinger på at praksisstudiet var for langt og at det var krevende å aktivisere en gruppe studenter over så lang tid. NAV Kristiansund har hatt studenter fra HiST gjennom tre år. Tilbakemeldingene derfra har generelt vært positive i forhold til studentenes initiativ og egenaktivitet, samtidig som de formidlet behovet for konkretisering av oppgaver, som ville gjøre det enklere for både studenter og veiledere/praksis plass.

For å møte utfordringen *for stor arbeidsbelastning*, hadde vi fra skolens side en målsetting om å øke studentenes egeninnsats i læringsprosessen. Hva kunne vi gjøre med det? I forberedelsene til praksisstudiet vår 2014, ble studentene godt informert om situasjonen i forhold til praksisplasser og tilbakemeldinger fra praksisfeltet. Vi understreket tydelig forventningen både fra skolen og fra praksisfeltet om at studentene selv tok initiativ og ansvar i forhold til aktiviteter. Veiledere fra NAV Kristiansund hadde en forelesning på kullet, hvor dette blant annet ble understreket også. Arbeidsboka som vi da hadde utarbeidet ble et nyttig verktøy for både å synliggjøre og motivere studentene til en større grad av egeninnsats. Mange av oppgavene innebar aktiviteter som kan gjøres selvstendig av studentene, men det innebar andre måter å lære på enn å praktisere sosialt arbeid selv. Dette bidro til at vi la større vekt på både observasjon, refleksjon og veiledning i undervisningen for å understøtte selve læringsprosessen i praksisstudiet. Ansvar for egen læring ble også tydeliggjort i et nytt arbeidskrav vår 2014 knyttet til forberedelsesfasen. Her ba vi studentene si noe om *hva* de ønsket å lære, *hvorfor* og *hvordan* de kunne lære det.

1.3.2. NAV Kristiansund - forberedelser

Organisering og innhold i praksisstudiet må tilpasses forholdene på den enkelte arbeidsplass og studentene som kommer. Dette fordi både rammebetingelser og studenter er forskjellige. *Vår* måte å organisere kontoret på har betydning for hvordan *vi* tar imot studenter og gjennomfører praksistilbudet ved *vårt* kontor. Dette gjelder både ansvarsdelingen internt og tilgangen på aktuelle læringsaktiviteter som gis til studentene. Samtidig har vi prøvd å holde fast på noen prinsipper i måten å gjøre det på som bør være uavhengig av eventuelle ulikheter på arbeidsplassene. Eksempelvis mener vi at det er viktig at *målene* med førstegangspraksisen skal være tydelige og fokuseres av alle, og at hver enkelt student skal ha tilgang på en fast veileder og strukturert oppfølging hos oss. Vi vektlegger derfor å skaffe oss oversikt over hva som skal skje på kontoret før, under og etter den perioden praksisen skal være. Hva har kontoret kapasitet til? Kursaktivitet, ekstra arbeidsbelastning, sykefravær mm. Hvem er aktuelle veiledere? Dette kan skifte fra år til år. Ved vårt kontor har det vært noe turn-over på ansatte med sosialfaglig kompetanse og det er ikke en selvfølge at disse blir erstattet med nye medarbeidere med samme bakgrunn. Vi ser det som viktig at praksisstedet som part i samarbeidet ikke forplikter seg til å ta i mot studenter uten å undersøke om de «som skal gjør jobben», ønsker eller har kapasitet til å ta på seg dette.

Når praksisplassen skal forberede seg handler det om forberedelse for alle, både kollegaer og ledelse som også har ansvar for studenter i praksis. Det bør og må være et fellesansvar og ikke hvile på veileder alene. Et godt forberedt kontor gir økte muligheter for at praksisperioden blir en god opplevelse, både for studenter og praksisveiledere. Å komme som student til en uforberedt praksisplass kan gi en følelse av ikke å være velkommen og at det som skal skje «ikke er så viktig». Motsatt kan gode forberedelser bidra til å heve betydningen av studentenes første møte med yrkeslivet. Videre er det viktig at veiledere og studenter tidlig

avklarer forventninger til hverandre. Dette legger grunnlaget for et godt samarbeid og mindre frustrasjon.

Praksisplassens forberedelse handler om både faglige og praktiske forhold. For oss har det vært grunnleggende at praksisplassen ønsker å ta i mot student, at kontoret har oppnevnt en ansvarlig for praksisstudiet og at det er kompetente veiledere tilgjengelig som kjenner utdanningens innhold og målet med førstegangspraksisen. Vår erfaring er at dette ikke kommer av seg selv. I denne sammenhengen har det vært nyttig å få tilsendt skriftlig materiell fra skolen på et tidlig tidspunkt og at vi har fått tilbud om et veilederseminar ved skolen før oppstart. I tillegg har det vært nødvendig at kontaktperson og veiledere ved eget kontor har møttes noen ganger før studentene kommer for å sette seg inn i både oppgaver, forventninger og rollen som veileder. På disse forberedende møtene har vi planlagt konkret hvordan den første dagen og den første tida skal være og her har vi fordelt ansvar og oppgaver internt mellom oss.

Det har også vært nyttig for oss og hatt kontakt med studentene før oppstart av praksisfasen, både for å kunne ønske dem velkommen og for å avklare gjensidige forventninger og eventuelle hensyn som bør ivaretas. Vi har også vært behjelpelige når studentene har hatt behov for bolig mens de er ute i praksis.

Sist, men ikke minst er det de små *praktiske* forberedelsene som ikke må glemmes. Hvor skal studentene ha sin fysiske arbeidsplass ved kontoret? Hvilke dataprogrammer skal de ha adgang til? Adgangskort? Telefon? E-post? Taushetserklæringer? Dette bør være på plass før studentene kommer.

Formålet med alle forberedelsene vi gjorde, var en tilrettelegging for en god praksisperiode, både i forhold til trivsel og læring for alle som er involvert. Både studenter og veiledere har gitt oss tilbakemeldinger, som tilsier at vi har lykkes så langt. Vår erfaring er at aktiv kommunikasjon med både skole og studenter i forberedelsesfasen er både inspirerende og motiverende. Det bidrar til ekstra

innsats for å kunne tilby et gjennomtenkt og godt praksisopphold hos oss. Gode forberedelser er halve jobben!

1.4. Fase 2 – Praksisfasen

1.4.1. Praksisplassen

På samme måte som praksisstudiet kan inndeles i faser, kan det være hensiktsmessig å faseinndeles selve praksistiden også. Det kan bidra til å tydeliggjøre ulike oppgaver og aktiviteter underveis. Startfasen handler om den første uka, hvor kontaktetablering og bli-kjent prosesser foregår. Den andre fasen, arbeidsfasen har fokus på oppgaver, aktiviteter og veiledning, mens avslutningsfasen i hovedsak omhandler oppsummering og evaluering.

Startfasen

Som tidligere nevnt har vi erfart at det arbeidet som gjøres i forberedelsesfasen er viktig for et vellykket praksisstudium. Det samme har vi erfart om selve oppstarten av praksisfasen også. Både veiledere og studenter er spente på det kommende samarbeidet. Det betyr mye å få en god start for alle, noe både veiledere og studenter har gitt tydelige tilbakemeldinger på. Ved NAV Kristiansund har vi derfor valgt å planlegge gjennomføringen av selve oppstartdagen ekstra godt. Det innebærer blant annet at vi er nøye på at alle ansatte er godt informert om at studentene kommer, at de praktiske forholdene er lagt godt til rette, som avsatt tid til oppstartsmøte, rom er tilgjengelig, servering er ivaretatt osv. Videre at studentene blir hentet av praksisansvarlig til rett tid der de har fått beskjed om å møte opp. De får hilse på kontorets leder, som informerer kort om kontoret og betydningen av dyktige ansatte for både arbeidsgiver og brukerne. Han sier også noe om hvilke forventninger han og kontoret har til studentene om engasjement, arbeidsinnsats og lærevillighet. Slik bidrar vi tidlig til å «heve lista» og tydeliggjøre forventninger til studentene. Etter diverse informasjon og samtale med praksisansvarlig om forventninger til

hverandre presenteres studentene for veilederne og teamene sine og de bruker resten av dagen til å bli kjent med hverandre og hilse på øvrige kollegaer. Studentene får med seg ei «hjemmelekse» på slutten av dagen, hvor de sammen må oppsummere kunnskap og reflektere over første praksisdag, og som de deretter skal formidle til praksisansvarlig neste dag. Dette har vi erfart har vært en god øvelse for å etablere samarbeidet om gruppa sin første praksisoppgave og for å komme raskt på sporet i sin nye arbeidsdag hos oss.

Uten unntak har tilbakemeldingene fra studentene vært tydelige på at de har satt stor pris på en godt forberedt oppstart. Ifølge studentene har det bidratt til at de har følt seg velkommen, at kontoret har framstått som godt forberedt og at vi tidlig har greid å stimulere til aktiv deltakelse og engasjement. De første dagene ellers har gått med på å repetere noe informasjon om kontoret til studentene i gruppe, samt at hver enkelt student har blitt godt kjent med veileder og team og påbegynt arbeidet med å identifisere aktuelle læremål og læreaktiviteter. Tilbakemeldingene fra studentene har ellers gjort det nødvendig å endre informasjonsmengden ved oppstart. Mange synes de fikk «overdose» i starten fra oss og var helt overveldet av informasjon og inntrykk. Overgangen fra arbeidsdagen på skolen til arbeidsdagen på praksisplassen synes stor for mange, noe som i seg selv gir grunn til refleksjon, synes vi.

Vi har hatt gode erfaringer med at studentene har vært utplassert enkeltvis i de ulike teamene. Bredden i arbeidsområder ved NAV Kristiansund har gjort at studentene til en viss grad kunne velge seg «interesseområder». Utplassering i team har også gjort at ansvaret til studentveileder kan deles med flere kollegaer når det gjelder å tilby læringsaktiviteter. Flere av veilederne har gitt tilbakemelding på at de synes det er viktig å ikke være alene om dette ansvaret hele tiden.

Arbeidsfasen

Erfaringer vi har gjort er at det er en utfordring å lage tydelige og avgrensede læringsmål og aktiviteter for en såpass kort periode. Med mange arbeidsområder og muligheter kan det lett bli aktiviteter og oppgaver om «alt og ingenting». Derfor er det viktig at skolen er tydelig i forhold til aktiviteter og oppgaver og at studentene er tydelige på hva de ønsker å gjøre. Om dette ikke er på plass, blir det vanskeligere for både student og veileder. Vi har erfart at både studenter og veiledere trenger støtte underveis. Det er viktig at kontaktlærer ved skolen er tilgjengelig ved behov. Likeså er det viktig at praksisansvarlig på arbeidsplassen er tilgjengelig for veilederne når det trengs. Underveis har vi også vært opptatt av hvordan studentene har det utenfor arbeidshverdagen. Hvordan bor de og hvordan har de de som gruppe og enkeltpersoner? Dette er forhold som påvirker praksis gjennom hele perioden.

På spørsmål til *studentene* om hva de oppfatter som *gode læringsoppgaver og gode måter å lære på* svarer de følgende:

- Forberedelse sammen med veileder før et møte. Ha konkrete oppgaver å fokusere på.
- Delta i brukersamtaler. Observere.

Få konkret observasjon av ferdigheter/begreper.

- Konsekvenser av ferdighetsutøvelsen.

Relasjonsbygging m.m

- Drøfting/refleksjon etter møtet.

Gjenfortelle det vi har lært. Forklare teori.

- Skrive logg. Skrive refleksjonsnotat.
- Være med i forskjellige møter og med

forskjellige veiledere. Sammenlikne ulikheter i utførelse

- Delta i interne møter på kontoret. Få innblikk. Se hvordan teamet/kontoret jobber.
- Delta i møter med samarbeidspartnere. Hvordan fungerer samarbeid? Er bruker i sentrum?

Studentpresentasjon på veilederseminaret i Kristiansund 3.april 2014

- Delta på vanlige informasjonsmøter
- Bli utfordret på ulike måter. Redegjøre for eller gi tilbakemeldinger på saker/samtaler.
- Ha egne samtaler.
- Få i oppgave å lese på NAVET, - NAV's hjemmesider.
- Se hvordan søknader, vedtak og journalskriving skrives. Selv få i oppgave å vurdere eller skrive vedtak.
- Fast veiledningstime. Få konkrete tilbakemeldinger. Gode forberedelser fra alle. Å fritt kunne stille spørsmål

De *ansatte* har vært opptatt av om studentene i tillegg til å få støtte/veiledning for å nå sine læringsmål også kan bidra til å avlaste med enkelte oppgaver som kontoret har behov for å få gjort. Det kan også være slik at kontoret har et tema som vi i den daglige driften har et ønske om, men ikke har kapasitet til å prioritere. Praksisperioden kan representere en mulighet til å fokusere på dette. Studentene kan være en viktig og verdifull ressurs, både som potensielle oppgaveløsere, men også som partnere for et kontor som ønsker å ha fokus på egen utvikling. Hva er det studentene kan gi til praksisstedet? Dette spørsmålet ser vi behovet for å jobbe med videre framover, enten det gjelder førstegangspraksisen eller senere praksisløp.

Underveis har vi sammen med studentene reflektert og evaluert. Det har bidratt til endringer underveis slik at praksisen ble gjennomført i tråd med forventningene. Vi har bevisst valgt å bruke slike stopp også som en anledning til å innhente erfaringer for å lære av det til neste studentpraksis

Med bakgrunn i at studentene utplasseres både som *gruppe* og som *individer* har vi valgt å veksle på å følge opp studentene som gruppe og som enkeltstudenter. Vår erfaring er at *læring i gruppe* egner seg veldig godt som læringsarena til mange av oppgavene og aktivitetene som denne 1.gangspraksisen inneholder. Eksempelvis informasjon til hele gruppa, deltakelse i felles temadrøftinger og refleksjoner og løse oppgaver i samarbeid med hverandre. Dette forutsetter

imidlertid godt klima og gode gruppeprosesser. Å jobbe godt i gruppe kan være krevende av og til. *Gruppearbeid som metode* kunne kanskje av den grunn vært noe mer vektlagt i forberedelsene på forhånd. Samtidig erfarer vi at læring i gruppe ikke kan erstatte de utfordringer den enkelte må jobbe med på egen hånd. Derfor har vi også vektlagt at hver enkelt student har en ukentlig veiledningssamtale med sin faste veileder. Ikke alle ansatte hos oss har erfaring i å gi veiledning til studenter. Mange ønsker derfor at skolen skal gi et tilbud om kompetanseheving i studentveiledning og annen relevant kunnskapsformidling som kan komme til nytte i den viktige jobben som studentveileder er.

Avslutningsfasen

Like viktig som det er å starte godt forberedt synes vi det er å *avslutte* på en god måte. Det er viktig både for studentene, praksisstedet og veilederne. Vi har markert avslutningen på ulike måter. Vi har hatt oppsummering/evalueringsmøter. Videre har vi presentert erfaringer til ledere og ansatte på kontoret. Ble målsettingen for praksis nådd? Vi har også fått tilbakemelding på egen innsats. I tillegg har studentene på denne måten også fått trening i å formidle sine erfaringer i en større sammenheng og kontoret har fått viktige synspunkter tilbake fra studentene til bruk i eget utviklingsarbeid. Vi har også vektlagt takk for samarbeid og påskjønnelse med blomster.

Generelt kan vi si at det har vært relativt enkelt å rekruttere veiledere og gjennomføre praksisperioden. Uten gode *studentveiledere* har vi imidlertid ikke kunnet gi et slikt praksistilbud ved vårt kontor. Våre veiledere har i hovedsak gitt tilbakemeldinger om at jobben har vært spennende, givende og lærerik. Samtidig har de også uttrykt at det har vært krevende og at de har behov for både kompetanseheving og økt anerkjennelse fra skole og arbeidsgiver for å ta på seg slike oppdrag videre framover.

1.4.2. Skolen

1.4.2.1 Kontakt skole – praksissted

Generelt er skolen i kontakt med både studenter og veiledere tidlig i praksisfasen for å bidra til at det blir en god start for alle involverte. I tillegg er det lagt opp til et praksisbesøk ca. midtveis i studiet, i tillegg til telefonkontakt /mail. Om det er behov for det, gjennomføres også ekstra besøk. Praksisbesøk gjennomføres vanligvis ikke, om praksisplassen er for langt unna studiestedet, dette av ressursmessige årsaker. Dette

kompenseres da med kontakt på andre måter. Av ulike årsaker ble det ikke praksisbesøk ved NAV Kristiansund i 2013. Vi hadde tett kontakt med veiledere via samarbeidsmøter mail og telefon, og visste at studentene ble godt ivaretatt. Samtidig understreket studentgruppa viktigheten av

Fra praksisseminar ved NAV Kristiansund hvor studenter, veiledere og lærere fra høgskolen drøftet ulike utfordringer ved praksisstudiet

kontakt med skolen når de trengte det. Både skole og NAV Kristiansund var tydelige på viktigheten av tett samarbeid for at praksisstudiet skulle bli så godt som mulig for alle parter. NAV Kristiansund fremhevet spesielt at kontakt og samarbeid var viktig for motivasjon hos ansatte for å ta i mot studenter i praksis og som en anerkjennelse av det arbeidet de gjør. Likeledes understreket de også behovet for kompetanseheving som veileder for studentene. Fra skolens side ser vi også dette som både nyttig og nødvendig. Samarbeidet vi har hatt i dette prosjektet gir oss viktig kunnskap om praksisfeltet, både muligheter og

utfordringer som praksissted for våre studenter. I tillegg får vi innsikt i kompetansebehov i praksisfeltet som vi utdanner våre studenter til. Er det samsvar mellom den kompetanse studentene får i løpet av utdanningen og behov ute i praksisfeltet? Vår 2014 planla og gjennomførte vi sammen med NAV, et praksisseminar ved NAV Kristiansund. Deltakere var veiledere ved NAV, studentgruppa i praksis og ansatte fra HiST. Programmet hadde fokus på sosialt arbeid i NAV, veiledning og betydningen av veileders arbeid i studentens utdanningsløp. Studentene hadde et innlegg på temaet «*Hva er gode læringsoppgaver i 1.gangspraksis og hva er gode måter å lære på?*». De ga nyttig kunnskap knyttet til både hva de kunne gjøre og hvordan. Det som ble fremhevet fra deres side, var blant annet viktigheten av å forberede seg i forhold til oppgavene de skulle gjøre. I tillegg måtte oppgavene være konkrete, slik at de forsto hva de skulle gjøre. Seminaret ble evaluert som nyttig fra alle parter.

Som tidligere nevnt er første gangs praksis en gruppepraksis. Det gir både muligheter, men også utfordringer. Gruppa er en ressurs i forhold til læring i praksistida. Studentene fortalte om både utveksling av erfaringer, refleksjon og støtte når det var nødvendig. Erfaringene fra studentenes gruppesamarbeid bidro også til å belyse sammenhengen mellom teori og praksis knyttet til samarbeid i gruppe. Utfordringer knyttet til samarbeid forekom også. NAV Kristiansund understreket nødvendigheten av at veiledere også har fokus på gruppeprosessen i veiledningen og at de har kunnskap om dette.

1.4.2.2 Arbeidskrav - oppgaver

Når studenten er ute i praksisstudiet har de også et skriftlig arbeidskrav som skal gjøres i løpet av disse fem ukene. Det består av både individuelle og gruppeoppgaver, og har relevans til læringsutbyttene i studieplanen og praksisplassens arbeidsområde. Hensiktene med et skriftlig arbeidskrav er flere. Det er et kontrollaspekt hvor skolen får innsikt i om studenten innehar nødvendig kunnskap/ferdigheter der hvor han/hun er i studieforløpet. I tillegg er

skriftlig dokumentasjon en viktig kompetanse som kreves når de skal ut i arbeid. Arbeidskravet gir derfor øvelse i dette også. Videre er det en øvelse i refleksjon om sammenhengen mellom teori og praksis. Studentgruppa v/NAV Kristiansund var fornøyd med arbeidskravet. Oppgavene var relevante både i forhold til pensum og praksis og det var etter deres mening ikke for omfattende. Andre mente det motsatte i forhold til tiden de har til rådighet. For dem ble konsekvensene at de hadde mindre muligheter til å gjøre andre oppgaver fra arbeidsboka. I tillegg tok det også oppmerksomheten bort fra selve praksisen. Det ble også fremhevet av flere av studentene at veiledere også burde få informasjon om arbeidskravet ved oppstart, idet de på ulike måter ble involvert. Det ble presisert både fra studentgruppe og NAV Kristiansund at skolen må informere om rammene for arbeidskravet. I tillegg til arbeidskravet skal de også forberede og presentere et tema/begrep på praksisseminaret når de er tilbake på skolen. Skal studentene ha mulighet til å skrive/arbeide med disse oppgavene i løpet av dagene de har praksis, eller må dette gjøres på andre tidspunkt?

Fra skolens side gir vi veiledning på oppgaveskrivingen underveis. Dette mener vi er et godt pedagogisk grep, i det de får en umiddelbar respons på arbeidet som også kan styrke motivasjonen for læring.

1.5. Fase 3 - Etterarbeidsfasen

1.5.1 Skolen

1.5.1.1. Praksisseminaret

Når studentene er tilbake fra praksisstudiet etter påske, har de mange erfaringer som det er viktig å «videreforedle». Praksisstudiet har flere målsettinger, herunder å bli kjent med yrkesrollen, innhente kunnskap om sosionomens arbeidsfelt, at studenten kan se sammenheng mellom teori og praksis og at de har fått kunnskap som samsvarer med læringsutbytte for emne II: sosialt arbeid i velferdsstaten. Vår 2013 gjennomførte vi et opplegg som vi har hatt i mange år,

hvor studentgruppene presenterte et tema eller en hendelse fra praksis. De har stått fritt både i forhold til innhold og hvordan de ville presentere det. Opplegget har foregått på kullnivå (ca. 90 studenter). Både skole og studenter var enige om at dette opplegget måtte endres. Fremleggene ble mye gjentakelser av samme tema og det ble noe ensformig over to dager. Vår 2014 gjennomførte vi et praksisseminar hvor kullet ble delt i fire studentgrupper ca.20-25 studenter i hver gruppe. Alle praksisgruppene (2-6 studenter) fikk et tema/begrep som de skulle presentere på storgruppa, men fortsatt sto de fritt i *hvordan* de ville presentere det. Denne oppgaven bidro til å bygge bro mellom teori og praksis. Det teoretiske temaet/begrepet ble belyst på ulike måter med eksempler og erfaringer fra praksisfeltet. Fordelen med å dele opp kullet i mindre smågrupper, var dialogen med gruppa i etterkant av presentasjonen, med refleksjon og utveksling av erfaringer knyttet til tema. Studentene evaluerte dette som både spennende og lærerikt. I tillegg hadde de ulike refleksjonsoppgaver de arbeidet med i mindre grupper, men her mente de oppgavene bør forbedres og det var mye dødtid.

Etter praksis har vi også et saksbehandlingsseminar (Lov om sosiale tjenester i NAV) hvor studentene arbeider med case i grupper. Gruppene er sammensatt slik at de som har erfaringer med dette fra praksisstudiet, blir fordelt i gruppene og kan fungere som en ressurs for de som ikke har denne erfaringen. Dette har vi også fått gode tilbakemeldinger på.

Utover dette har studentene også tradisjonelle forelesninger når de kommer tilbake etter praksisstudiet, hvor det blir opp til den enkelte lærer både *om* og eventuelt *hvordan* praksiserfaringene blir bearbeidet videre innenfor det enkelte fag. Studentene uttrykte at de forsto mer av forelesninger om NAV i etterkant av praksisfasen.

Emnet avsluttes med en skriftlig skoleeksamen. Her ser vi en tydelig utvikling hos studentene. De bruker eksempler fra praksis som viser at de er mer

nyanserte i sine refleksjoner og er mer kritiske til den teoretiske kunnskapen formidlet på skolen. Mange av studentene uttrykte at de etter praksis forsto bedre sammenhengen mellom teori og praksis. På spørsmål om det faglige utbytte av praksis skriver en student «*fint å se teori i praksis. Lettere å knytte det opp til pensum når jeg nå leser til eksamen*» og en annen skriver «*bedre forståelse av teori*».

1.5.1.2 Evaluering

Etter at praksisfasen var over, hadde vi vår 2014 en mer systematisk evaluering av praksisstudiet både fra studenter og veiledere. Her fikk vi viktige tilbakemeldinger både på form og innhold i studentenes førstegangspraksis. Evalueringen er et viktig samarbeidsverktøy mellom praksisfeltet og skolen, som bidrar til videreutvikling basert på erfaringer.

1.5.2. NAV Kristiansund

Etter at praksisperioden er over har praksisansvarlig innhentet veiledernes erfaringer med årets studenter. Dette har skjedd enten gjennom utlevering av spørreskjema/evalueringsskjema eller mer direkte i eget evalueringsmøte. Erfaringene er blitt nedtegnet for bl.a. å kunne brukes til å forbedre neste års praksisperiode internt ved kontoret og for å gi eventuelle tilbakemeldinger til skolen. Å bli bedt om å fortelle om sine erfaringer handler også om å bli sett og hørt. Det handler om å få anerkjennelse for arbeidet sitt og det kan frembringe stolthetsfølelsen. Dette vil være en verdi i seg selv, men vil også kunne virke som motivasjonsfaktor for å ta på seg veilederoppgaven ved en senere anledning. Dersom dette fremstår som noe positivt ved kontoret, vil det kunne føre til at også andre får lyst til å ta på seg en slik oppgave. Praksisansvarlig har i tillegg rettet en takk til veilederne for innsatsen, samt skrevet en avsluttende e-post til alle ansatte om hovederfaringene fra studenter i praksis og en «vel blåst-hilsen» til alle etter å ha bidratt til å gjøre en god og viktig jobb for kontoret,

skole og studenter. Det har også vært utvekslet noen «takkt for sist og lykke til videre - meldinger» mellom studentene og praksisansvarlige.

1.6. Oppsummering

Ett av målene med prosjektet har vært å utvikle samarbeidet mellom praksisplass og høyskole. Først og fremst for å tilrettelegge for et godt praksisstudium for studentene, men også for at praksisfelt og utdanning skal få bedre forståelse og kunnskap om hverandre. Prosjektsamarbeidet har vist nødvendigheten av et nært samarbeid mellom de to læringsarenaene for å bygge opp en god utdanning. Studentenes stemmer i denne prosessen har også vært tydelige og nødvendige i prosjektet. Et godt samarbeid innebærer gjensidig *respekt og anerkjennelse* for hverandres kunnskap og kompetanse, noe vi har erfart gjennom dette prosjektet. «Å kaste ball» med hverandre har bidratt til nye grep og endringer underveis. Både skole og praksisfeltet har lært mye av hverandre. Vi har fått bekreftelse på at skolen er «på riktig spor» når den prioriterer og gjennomfører førstegangspraksis i 1. linjetjenesten tidlig i utdanningsløpet.

NAV-kontoret som en av de viktigste velferdsaktørene lokalt for mange utsatte grupper, trenger jevnlig rekruttering av god sosialfaglig kompetanse. I tillegg trenger praksisfeltet oppdatering på kunnskap og den faglige stimulans som jevnlig kontakt med skole og studenter gir. At høyskolen og studentene ønsker kontakt med NAV /1.linjetjenesten tidlig i studiet, oppfattes av praksisfeltet som et signal på at sosionomutdanningen anser denne praksisarenaen som viktig. Det oppfattes positivt av de som jobber ute i praksisfeltet.

Samarbeidet kommer ikke av seg selv og erfaringer har vist nødvendigheten av en *struktur* for samarbeid. Avtaler om samarbeid, samarbeidsmøter og kontaktpersoner ute i praksisfeltet legger grunnlaget og gjør det enklere å komme i kontakt med hverandre og samarbeide underveis.

Like viktig som struktur, er også en *felles* forståelse av *målsettinger* for praksisstudiet og handlinger/aktiviteter og oppgaver som kan bidra til å nå disse. Dette nødvendiggjør samarbeid og samhandling.

Mange av studentene er unge og mangler arbeidserfaring fra før. Vi har erfart at de har hatt stor nytte av å få kjennskap til arbeidslivets spilleregler generelt tidlig i studieforløpet. Ikke minst at de tidlig blir introdusert til en av de viktigste hovedarenaene i framtidig yrkesliv for sosionomene, nemlig kommunens 1.linje-tjeneste/NAV. Alternativet kan bli at studentene utvikler distanse til disse arenaene gjennom utdanningsløpet, noe vi ser på som uheldig for yrkesgruppens kompetanse og renomme ute på arbeidsplassene hvor mange av studentene skal jobbe i framtiden.

Studentene har på sin side gitt tydelig uttrykk for at de har hatt positive erfaringer med NAV / 1.linje-tjenesten og at de i framtiden også kan tenke seg å jobbe her. Det betyr at samarbeidet vi har hatt gjennom dette prosjektet har vært til nytte og glede for alle parter og at målsettingen med prosjektet vårt er oppnådd. Vi har fått mange viktige erfaringer å bygge videre på når samarbeidet mellom høgskolene og praksisfeltet skal styrkes og videreutvikles i årene framover.

Som prosjektsamarbeidet har vist, er det innsatsen fra alle parter i de ulike fasene av praksisstudiet som bidrar til kvaliteten på praksisstudiet.

Oppsummering av gode grep i praksisstudiet Hovedaktiviteter			
Faser	Skole	Student	Praksisplass
Forberedelses-fase	Forpliktende avtaler om rekruttering av veiledere/praksis plasser Tydelig formidling av oppgaver/ forventninger til praksisplass/ veiledere Faglig forberedelse av studenter Veilederseminar	Faglig forberedelse Deltakelse i undervisning arbeidskrav Praktiske forberedelser (jobb/bolig etc.) Andre forberedelser (sosialt/mentalt)	Forpliktelse og forankring ved arbeidsplass Ansvarsfesting både hos den enkelte veileder, ledelse og andre ansatte Fordeling av ansvar og oppgaver internt - praktiske og faglige
Praksisfase	Praksisbesøk Oppfølging/kontakt underveis med både studenter og praksisplass-kontakt.	Ulike oppgaver/aktiviteter Følge opp veiledning Arbeidskrav Ta del i oppsummering og evaluering på arbeidsplassen, - og formidle egne erfaringer.	<i>Startfase:</i> Kontaktetablering. Rolle og forventningsavklaring «Bli-kjent»-program <hr/> <i>Arbeidsfase:</i> Tilrettelegging av oppgaver/aktiviteter Veiledning <hr/> <i>Avslutningsfase:</i> Oppsummering og evaluering Markere avslutning
Etterarbeids fase	Praksisseminar Evaluering Bruk av studentenes erfaringer i undervisnings-opplegg	Praksisseminar Evaluering	Evaluering

1.7. Veien videre

Erfaringene har også vist at det er forbedringspotensial. Fortsatt brukes svært mye ressurser på rekruttering av praksisplasser ved Høgskolen i Sør-Trøndelag, både tid og personale. Vi er alle enige om nødvendigheten av mer *forpliktende*

samarbeidsavtaler mellom skole og praksisfeltet som gjør praksisstudiet mer forutsigbart. Det gir muligheter for et bedre grunnlag for kompetanseutvikling på begge læringsarenaer og sist, men ikke minst fristiller det ressurser som kan brukes til utviklingsarbeid. Under presenteres en idèliste til videre arbeid, basert på våre erfaringer.

- I rekruttering av gode praksisplasser og gjennomføring av praksis er det helt nødvendig å styrke samarbeidet mellom høgskole, studenter og praksisfelt.
- Det er viktig at studentene får kontakt med yrkeslivet *tidlig* i utdanningsløpet. Dette for raskt å gi dem en oppfatning av hva som forventes av dem der ute og for å få treffe gode rollemodeller for framtidig yrkesutøvelse. 1.gangs praksis ved sosionomutdanningen bør derfor opprettholdes.
- Det er viktig at studentene har kunnskap om NAV og kommunenes 1.linjetjeneste. Dette for å sikre utdanningens relevans i forhold til de *hovedarenaene* som de fleste sosionomene jobber på i dag og for å stimulere disse praksisarenaene til å legge til rette for gode og forutsigbare praksisplasser.
- Studentene bør i framtiden brukes mer aktivt til å utføre oppgaver som praksisplassen selv har behov for, gjerne i nært samarbeid med skolens personale. Viktig og få sikret progresjon i praksisoppgavene.
- Forpliktende samarbeidsavtaler må ligge i bunnen og brukes! Avtalene må kontinuerlig evalueres og forbedres i et nært samarbeid mellom partene.

- Gode praksisplasser koster, både for skole og praksissted.
Både skole og arbeidsgivere må ta ansvar for å frigjøre ressurser til formålet.
- Partene må samarbeide videre for å utvikle kriterier for hva god praksis skal inneholde, samt lage verktøy/hjelpemidler i praksisarbeidet som kan være til nytte for alle aktørene.
- En ide: Skolene og NAV/kommunene bygger opp noen utvalgte RESSURSKONTOR lokalt, som kan være bindeledd mellom skolene og praksisplassene i området/distriktet (eks. Kristiansund – Nordmøre). Ressurskontorene kan bistå skole, studenter og praksisplasser lokalt gjennom utdanningsløpet. Det kan for eksempel gjøres ved at kontakten mellom praksissted og skole/student vedlikeholdes gjennom utdanningsløpet og at første års studenter kan komme tilbake til samme praksisplass senere i utdanningsløpet dersom noen ønsker det.
- Skoler og praksisregioner må kunne samarbeide på tvers om utviklingsprosjekter, praksisutveksling m.v. Det kan innebære at praksisregionene må sees i sammenheng med praksisfeltets behov og organisering.
- Veilederoppdraget er krevende og viktig og må oppgraderes på kompetanse, belønnes og gis nødvendig status. Veilederoppdraget kan kombineres med andre kompetanse/ veilederoppdrag på hjemmebane, eksempelvis veiledning av andre kollegaer, mottak av nyansatte osv.

Del II - Utforske muligheten for et nytt etter – og videreutdanningstilbud

2.1 Bakgrunn forprosjekt

Arbeidsinkludering og arbeidslivskunnskap er i dag svært sentralt i NAV, og i sosialt arbeid som fag og utdanning. Samtidig er det et kunnskapsområde og fagfelt som er under utvikling. Hvilken kompetanse, kunnskap og ferdigheter sosialarbeiderne, veilederne i NAV og arbeidsgivere bør ha er ikke entydig i dag. Hva inkluderingskompetanse bør inneholde i NAV, i sosionomutdanningen og hos arbeidsgivere er derfor et viktig utviklingsområde.

Utvikling av et nytt etter- og videreutdanningstilbud var en del av praksisprosjektet, hvor sosionomutdanningens og NAVs behov for styrket kunnskap om arbeidsliv, arbeidsmarked og lokalsamfunn står sentralt. Forprosjekt tok sikte på å utforske muligheten for et nytt etter- og videreutdanningstilbud. Her tenker vi spesielt på behovet for styrking av samarbeidet mellom NAV og lokalsamfunn, herunder arbeidsgivere og tredje sektor.

Målet med forprosjektet var å kartlegge behov, ressurser, målgruppe og utarbeide skisse til innhold for et nytt etter- og videreutdanningstilbud. Hvilke aktører lokalt i Kristiansund, og i regionen forøvrig kunne være interessert i å bidra til utvikling av innhold og delta på utdanningstilbudet? Her skulle det etableres dialog med arbeidsgivere, representanter for frivillig sektor og andre aktuelle aktører som jobber på området. Ei skisse skulle utarbeides på bakgrunn av kartleggingen og dialogen med aktører på det lokale arbeidsmarkedet, i frivillig sektor og andre mulige samarbeidspartnere, herunder også brukere.

Målet med utdanningstilbudet er økt kompetanse og samhandling hos aktører i NAV, arbeidsgivere og tredje sektor for å få flere i arbeid og aktivitet, og på den måten bidra til å oppfylle intensjonen om arbeidsinkludering for alle. Målet er

også å forsterke fokus på arbeidsliv, arbeidsmarked og ressursmobilisering i lokalsamfunn i sosionomutdanningen. Behov for et styrket fokus på aktivisering av ressurser i lokalsamfunn er en fellesnevner for både NAV Kristiansund og sosionomutdanningen.

I NAV Kristiansund var det et behov for å utvikle kunnskap om arbeidsmarked (Nyland 2011). Det var et behov for mer kunnskap om arbeidsmarked og hvordan dette fungerer for NAV ansatte. Like viktig var det et behov for å utvikle måter å forholde seg til, og jobbe på sammen med lokale krefter for å mobilisere ressurser lokalt til beste for brukere i NAV, og for lokalsamfunnet. Det var derfor viktig at målgruppen og deltakerne på utdanningstilbudet skulle være både ansatte i NAV Kristiansund og fra arbeidsgivere lokalt. Siden ønske var relasjonsbygging og utvikling av inkluderingsstrategier mellom NAV og lokalsamfunn var det viktig med en pedagogisk tilnærming som vektla dialog, og la til rette for samarbeid og læring mellom aktørene i det lokale arbeidsmarkedet og ansatte i NAV.

I Norge har man jobbet mest med individretta inkluderingsstrategier og tiltak som handler om ulike metoder for å ruste opp enkeltindividet til å kvalifisere seg på arbeidsmarkedet (Hernes, Heum og Haavorsen (2011). Her skjer arbeidstrening i skjermet virksomhet eller i det ordinære arbeidslivet. Resultat fra forskning har ført til at myndighetene oppfordrer til at det ordinære arbeidsmarkedet bør brukes i større grad enn skjermede tiltak for å lykkes med å inkludere flere (Spjelkavik 2011, Statsbudsjettet 2014). Metoden ”Supported employment” var derfor sentral å ta inn i utdanningstilbudet, nettopp fordi den innebærer jobbstøtte tilpasset personer med omfattende og sammensatte behov for å kunne få og beholde jobb. Metoden bygger på prinsipper om raskt i jobb og «place-train» i ordinært arbeidsliv. Det var også relevant fordi et prosjekt med forsøk i ”Supported Employment” var i etableringsfasen i NAV Møre og Romsdal gjennom NAV- Kristiansund.

På sosionomutdanningen var det også ønske om å se utvikling av arbeidsliv som kunnskapsområde i sosialt arbeid i lys av sosialt arbeids metode om samfunnsarbeid. For utdanningen var det relevant og utforske muligheten til å ha et samfunnsarbeidsperspektiv på sosialarbeiderens jobbing i forhold til arbeid og aktivitet. Utdanningen har allerede et fokus på overordnede rammebetingelser for arbeid og aktivitet; arbeidslinja som arbeidslivspolitik og sosialpolitikk, utviklingen på arbeidsmarkedet, internasjonalisering og regler knyttet til EØS og juridiske rammer. Utdanningen har så langt vektlagt aktivisering og arbeid på individ og gruppe nivå, og i langt mindre grad fokusert på samfunns- og system nivå. Samarbeidet med NAV Kristiansund ble dermed en interessant mulighet til å utvide undervisning knyttet til arbeid til også å kunne omfatte samfunnsarbeid perspektivet hvor fokus på hvordan den enkelte kan integreres i arbeidslivet suppleres med inkluderingsstrategier på samfunnsnivå. Målet var å gi det individrettede inkluderingsarbeidet sin nødvendige plass i utdanningstilbudet, samtidig som andre tilnæringsmåter som arbeid med grupper og lokalsamfunnsarbeid også ble viet oppmerksomhet. Ønske var og utforske og utvikle NAVs rolle som samfunnsaktør lokalt.

2.2 Hva er gjort?

Det ble foretatt en kartlegging av lignede utdanningstilbud. Videre ble det fremskaffet en dokumentasjon som bekrefter nødvendigheten og behov for utdanningstilbud i forhold til arbeidsmarkedskompetanse. Det ble identifisert mulige samarbeidspartnere lokalt i Kristiansund og sentralt i NAV Møre og Romsdal og i NAV direktoratet og det ble gjort innledende drøftinger. Resultatet av forprosjektet ble ei skisse til nytt videreutdanningstilbud (se under) som det er mulig å gå videre med.

2.3 Nytt videreutdanningstilbud - Inkludering, kvalifisering og relasjonsbygging for et inkluderende arbeidsliv

Sosionomutdanningen v/Høgskolen i Sør-Trøndelag og NAV Kristiansund utforsker muligheten for å etablere et nytt videreutdanningstilbud i arbeidslivskunnskap og inkludering. NAV har et behov for økt kunnskap om arbeidslivet for å mål om at brukere skal i arbeid og aktivitet. Spesielt etterspørres kompetanse og ferdigheter hos tilretteleggere og veiledere som kan bidra til å styrke samarbeidet og relasjonen mellom arbeidsmarkedet og NAV lokalt. Det stiller store krav til veilederne og tilretteleggerne som skal samarbeide med næringslivet og arbeidsmarkedet for øvrig. De ulike aktørene i arbeidsmarkedet har behov for økt kompetanse på inkludering og tilrettelegging for å skape et inkluderende arbeidsliv i tråd med arbeidslinja.

Målgruppen

Målgruppen for studiet er veiledere og tilretteleggere i NAV, og representanter fra det lokale næringslivet og andre aktører på arbeidsmarkedet. Målet er å etablere et videreutdanningstilbud i arbeidsliv med fokus på samspill, samarbeid, relasjonsarbeid, inkluderingskompetanse og kommunikasjonsferdigheter.

Mål for studiet

Utdanningstilbudet må gi «kunnskap, kompetanse og ferdigheter i» å jobbe med arbeidsmarkedet, ikke bare «kunnskap om» arbeidslivet. Målet skal være å utvikle bedre praksis på området. Studentene skal etter endt studium ha kunnskap om arbeidsmarked og arbeidsliv, og ferdigheter i å kunne utvikle relasjoner i arbeidsmarkedet og bidra til ressursmobilisering lokalt. Målet er at studentene skal ha økt kompetanse om hvordan individet kan inkluderes og kvalifiseres, i relasjon til arbeidsmarkedet og i samarbeid med aktørene på arbeidsmarkedet.

Studiepoeng:15

Undervisningsform: Dialogbasert undervisning gjennom forelesninger, gruppearbeid og ferdighetstrening. Det forutsettes at student leser på egenhånd før og mellom samlingene.

Vurderingsform: Skriftlig prosjektoppgave hvor to samarbeider. Selvvalgt problemstilling innen studiets tema. Det gis veiledning på epost underveis.

Stuedsted: Kristiansund

Omfang: 2 samlinger à 3 dager.

Innhold i utdanningstilbudet:

- Hvordan utvikle inkluderingsstrategier lokalt? Kunnskap om hvordan NAV som organisasjon kan bidra til ressursmobilisering lokalt, og økt kompetanse på hvordan veiledere og tilretteleggere i NAV kan jobbe i relasjon til arbeidsmarkedet lokalt for å bidra til inkludering
- Hvordan utvikle og vurdere ulike kvalifiseringstiltak, hva viser forskning? Kunnskap om og ferdigheter i ulike arbeidsmetoder og tilnærminger i kvalifiserings- og integreringsarbeidet, hvor «Place and Train og «Supportive Employment» inngår.
- Hvordan kan veiledere og tilretteleggere skape gode relasjoner til arbeidsmarkedet og bidra til å mobilisere ressurser lokalt til beste for brukeren? Studiet skal bidra til økte ferdigheter i samspill, relasjonsbygging og kommunikasjonsferdigheter i relasjon til brukere og aktører på arbeidsmarkedet. Her er NAVs virkemidler og oppfølgingsarbeid sentralt.
- Arbeidsliv og arbeidslinja som politikk? Reflekterer over hvordan arbeidslinja som arbeidslivspolitikkk påvirker syn på brukere, arbeidsmåter og samhandling. Tilegne seg kunnskap om hvordan arbeidslivet fungerer, og hvilke rettigheter og plikter som gjelder i arbeidslivet.

- Hvordan få til samspill og gode relasjoner i inkluderings-, avklarings og oppfølgingsarbeidet? Kunnskap om ulike marginaliserte grupper og utfordringene de møter: Ungdom, funksjonshemmede, psykisk syke, rusmiddelbrukere, ulike grupper innvandrere.
- Arbeidsinkluderingsarbeid i et flerkulturelt perspektiv? Hvordan flyktninger og innvandrere bedre kan inkluderes. NAVs virkemidler og rammer i et flerkulturelt perspektiv i møte med ulike grupper innvandrere. Kunnskap om diskriminering i arbeidsmarkedet og arbeidslivet.

2.4 Oppsummering

Prosjektet har utforsket muligheten for og etablerere et nytt etterutdanningstilbud som kan gjennomføres desentralisert og i et nært samarbeid mellom NAV og lokalt arbeidsliv. Vi tror det ville vært spennende og nødvendig tilbud både til ansatte i NAV og til arbeidsgivere lokalt. Det ville også være interessant i et fagutviklingsperspektiv om høgskolen kunne følge utdanningstilbudet og evaluere resultatene. Både høgskolen og sosionomutdanninga ser behovet for økt kompetanse på området, og vil hver på sin måte bruke erfaringene fra prosjektet i videre utviklingsarbeid på feltet.

3. 1 Veien videre – godt lagspill

Det legges i dag stor vekt på samarbeid mellom NAV og universiteter og høyskoler (NAV 2014, St.meld (2011-2012) Både utviklingsarbeidet i praksisstudiet og utforskningen av videreutdanningstilbudet har det til felles at begge tok sikte på å utvikle kontakten og samarbeidet mellom høgskole og praksisfelt til nytte for begge parter. Samarbeidsprosjektet har vist nødvendigheten av både samarbeid og samhandling mellom skole og praksisfelt for utvikling av utdanningstilbud som harmonerer med kompetansebehov i

praksisfeltet. Erfaringene fra utviklingsarbeidet i *praksisstudiet* viser nødvendigheten av felles innsats fra både skole, student og veileder for endring og utvikling av eksisterende utdanningstilbud. Vi må «*spille på lag*», og utvikle en forståelse av at studentenes kompetanse utvikles best gjennom nettopp dette lagspillet. Gjennom systematisk og forpliktende arbeid i fellesskap gjør vi hverandre og ikke minst studentene, kompetente for framtidens velferdstjenester. Oppfølging av studenter oppleves både krevende og inspirerende av ansatte i praksisfeltet. Det er derfor avgjørende at det legges til rette med hensyn til tidsbruk, ressursbruk og mulighet for kompetanse heving, slik at ansatte kan ivareta studentene når de skal ha veiledning og støtte i en travel arbeids hverdag. Erfaringen fra Kristiansund viser at de faglige gevinstene for alle parter er store når dette gjøres. Kontinuitet i dette arbeidet fordrer at oppfølging av studenter i praksis innarbeides i arbeidshverdagen som en del av kontorets ordinære arbeidsoppgaver og planer, også utover prosjektperioder hvor dette har hatt et spesielt fokus. Dette gjelder også for høgskolen. Dialogen og samarbeidet med praksisfeltet må være en prioritert oppgave utover ”det å få plassert den enkelte student”. Kontakten med praksisfeltet må være en integrert del av høgskolens utdannings- og forskning oppgaver, ikke bare en satsning gjennom kortere prosjekter.

Endringer i samfunnet utfordrer oss også til å utvikle utdanningstilbud som kan imøtekomme nye behov. Forprosjektet om utvikling av et nytt utdanningstilbud i forhold til arbeidsinkludering og arbeidslivskunnskap viser også nødvendigheten av lagspill. Den gjensidige avhengigheten mellom skole og praksisfelt blir veldig tydelig når målsettingen er yrkesutøvere med kompetanse som kan møte nye utfordringer. Yrkesutøvere i praksisfeltet har nærkunnskap og kompetanse på behov og refleksjoner rundt hva som virker og ikke virker. Høgskolen har forskningsbasert kunnskap og kompetanse i det pedagogiske arbeidet som kan

bidra til at studentene lærer seg relevante kunnskaper og ferdigheter. Gjennom lagspill kan vi skape faglig kompetente og modige profesjonsutøvere.

Litteratur

Ballo Øystein, Kjell Dahl, Inger Kristin Fjeld Skarpholt, Jan Alm Knudsen, Marit E. Unstad (2014) *Samhandling - gevinst eller tap?* Oslo: Kommuneforlaget

Høgskolen i Sør-Trøndelag *Studieplanen* (2014) for HSAR 1002 – *Sosialt arbeid i velferdsstaten*

Caspersen, Joakim (2011) Evaluering av samarbeidsmidler i helse og sosialfagutdanningene Rapport 29/2011
http://www.uhr.no/documents/Webrapport_29_2011_3_.pdf hentet 18.11.2014

Mathews, Ian, Diane Simpson og Karin Crawford (2014) *Your social work practice placement – from start to finish* London: Sage publications Ltd 2014

NAV (2014) Policy for NAVs samarbeid med universitetene og høgskolene

Nyland, Jan Ove (2011): Hvordan er kvaliteten på arbeidsevnevurderinger som foretas i NAV? En gjennomgang av AEV i Møre og Romsdal . I: Pedersen, Heidi, Ann Kristin Alseth, Anne Wullum Aasback, an Ove Nyland, og Edgar Marthinsen *Arbeidsevnevurdering i NAV. Brukerorientert prosess eller ren prosedyre?* NTNU Samfunnsforskning AS. Trondheim: NTNU-Trykk

Shulman, Lawrence (2003) *Kunsten å hjelpe individer og familier* Oslo:

Gyldendal akademiske

Spjelkavik, Øystein (2011) *Supported Employment i Norden*. AFI-rapport nr.3

St.melding 13 (2011- 2012) *Utdanning for velferd* , Kunnskapsdepartementet

Statsbudsjettet 2014: Prop. 1 S (2013-2014)

ISBN: 978-82-7877-242-3

